

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΘΩΜΑΔΑΚΗ - ΜΑΡΙΑ ΚΛΩΝΑΡΗ

11 λέξεις

σε εικόνες

της ΚΛΑΙΡΗΣ ΛΙΟΝΑΚΗ - ΜΕΪΣ

Το HL συνάντησε στο Παρίσι τις σημαίες Ελληνίδες της video -art και δοκίμασε

τις αντιδράσεις τους απέναντι στις λέξεις - κλειδιά που σημάδεψαν το έργο τους.

Η Μαρία Κλωνάρη και η Κατερίνα Θωμάδακη στο διπλό αυτοπορτρέτο τους.

Η Μαρία Κλωνάρη και η Κατερίνα Θωμάδακη είναι δύο από τις "παλαιμάχες" φυσιογωμίες της νέας τέχνης του video και των multimedia. Οι δύο καλλιτέχνιδες ίδρυσαν το 1968 το "Θέατρο των 4" ανεβάζοντας Sartre, Genet και Ionesco και από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 στράφηκαν στον πειραματικό κινηματογράφο επιμένοντας στην έννοια της σωματικότητας. Το έργο τους αναγνωρίστηκε διεθνώς με τη συμμετοχή τους σε εκθέσεις που άφησαν εποχή, όπως το Immatériaux στο Κέντρο Pompidou (1985) και σε μια σειρά άλλες διοργανώσεις. Το 1992 συμμετείχαν στις "Μεταμορφώσεις του Μοντέρνου" που επιμελήθηκε η Άννα Καφέτη στην Εθνική Πνακοθήκη. Ο "Ερμαφρόδιτος" (1982) θεωρείται από πολλούς το αριστούργημα αυτού του διδύμου που περιέγραψε ανιγμένα του σώματος, αμφισημίες, αντιστροφές και υπεκφυγές του εικονικού σύμπαντος.

κείμενο παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην πορεία μας, αλλά μ' έναν ιδιαίτερο τρόπο. Δεν είναι απαραίτητα ενσωματωμένο μέσα στο εικαστικό έργο, είναι παράλληλο στο έργο, το συνοδεύει αλλά απέξω.

Μ.Κ.: Ο λόγος μέσα στα έργα μας είναι ποιητικός λόγος. Μπορεί να είναι και σημειολογικός λόγος. Λέξεις που σημαίνουν, που έρχονται πάνω στις εικόνες σαν αντίθεση ή σαν ταυτολογία και λειτουργούν καθαρά σημειολογικά, σαν σήμα.

ΣΩΜΑ

Κ.Θ.: Το '76 στο πρώτο μας έργο στο Παρίσι, στο "Διπλό λαβύρινθο", επικεντρώσαμε όλη μας τη διερεύνηση γύρω από το σώμα. Γύρω από το σώμα σαν δείκτη ταυτότητας, σαν χώρο στον οποίο δηλώνεται ο εσωτερικός εαυτός. Αυτός είναι ο σωματικός μας κινηματογράφος, το σώμα σαν οθόνη εσωτερικών εικόνων και φυσικά το σώμα σαν σταυροδρόμι όπου συναντιούνται ταυτόχρονα πιέσεις κοινωνικές αλλά και οράματα προσωπικά. Ένα ασυνείδητο συλλογικό αλλά και μια προσωπικότητα υποκειμενική. Το σώμα το διερευνούμε σαν ανοικτό χώρο.

Μ.Κ.: Επίσης σαν το σημείο όπου συναντιέται το συνειδητό με το ασυνείδητο. Προσπαθούμε να αναλύσουμε τι συμβαίνει σ' αυτήν τη συνάντηση. Σ' αυτό το σημείο...

Κ.Θ.: Τομή.

Μ.Κ.: Τομή, είτε αυτό είναι σύγκρουση, είτε αρμονική συνάντηση.

ΚΙΝΗΣΗ

Κ.Θ.: Κίνηση, κίνημα, κινηματογράφος. Μας ενδιαφέρει η εικόνα σε κίνηση, η αντίληψη σε κίνηση, ο κόσμος σε κίνηση.

Μ.Κ.: Η κίνηση είναι ζωή.

ΕΙΚΟΝΑ

Κ.Θωμάδακη: Εσωτερική εικόνα, εικόνα όραμα.

Μ.Κλωνάρη: Εικόνα με τα μάτια κλειστά.

ΛΟΓΟΣ

Κ.Θ.: Η εικόνα στα έργα μας λειτουργεί σαν λόγος, είναι διαρθρωμένη σαν λόγος. Φέρει νοήματα δομημένα. Χρησιμοποιείται σαν μια γλώσσα που ίσως να μην έχει λέξεις, αλλά έχει όλο το υπόβαθρο της λέξης. Η εικόνα μπορεί να λειτουργήσει σαν λέξη.

Μ.Κ.: Το σώμα μπορεί να λειτουργήσει σαν λέξη. Το σώμα στα έργα μας λειτουργεί σαν λόγος. Το σώμα στα έργα μας είναι ένα μανιφέστο.

Κ.Θ.: Και βέβαια γράφουμε πολύ πάνω στη δουλειά μας. Το

Κ.Θ.: Είναι το αντίθετο από κάτι το πάγιο, το οριοθετημένο.
Μ.Κ.: Όταν κάνουμε φιλμ κρατάμε την κάμερα στο χέρι, αυτό σημαίνει ότι η κάμερα κινείται με την κίνηση όλου του σώματος.

Κ.Θ.: Αυτό είναι μια αντίληψη, πολιτική, θα έλεγα του κινηματογράφου. Παίρνοντας την κάμερα πάνω στο σώμα μας, σπάμε την αποπικτική, για μας, ακινησία της κάμερας στον παραδοσιακό κινηματογράφο. Συγχρόνως εισάγουμε το σώμα μέσα στην κινηματογραφική πράξη.

Μ.Κ.: Το σώμα όχι μόνο απεικονίζεται μέσα στις εικόνες μας, αλλά η κίνησή του είναι το ενεργοποιό στοιχείο που δημιουργεί τις εικόνες.

Κ.Θ.: Υπάρχει το σώμα που κινηματογραφεί, αλλά και το σώμα που κινηματογραφείται. Δουλεύουμε πάρα πολύ με τη χειρονομία, με την έννοια μιας γλώσσας χειρονομιακής, αλλά ανάλογα με το έργο και με την κίνηση του σώματος μέσα στο χώρο και αυτή η κίνηση...

Μ.Κ.: Εκπέμπει ενέργεια...

Κ.Θ.: Εκπέμπει ενέργεια και διευρύνει το σώμα.

Μ.Κ.: Μπορούμε να πούμε ότι κάνουμε έναν ενεργειακό κινηματογράφο.

ΧΡΟΝΟΣ

Κ.Θ.: Μέσα στο κέλυφος του γραμμικού χρόνου που είναι το φιλμ, αναπτύσσουμε σχέσεις μη γραμμικές. Ένα χρόνο δηλαδή που μπορεί να κατευθύνεται προς τα πίσω και προς τα μπρος. Σαν το φιλμ να αποτελείται από δίκτυα γεγονότων και χρόνων που συμπλέκονται το ένα μέσα στο άλλο. Το ότι θέλαμε να στρώσουμε πιο πέρα τη μη γραμμικότητα του χρόνου μάς οδήγησε στις εγκαταστάσεις, όπου επεξεργαστήκαμε διάφορες μορφές κυκλικού χρόνου. Μια εικόνα που επαναλαμβάνεται

στέρμονα και που είναι κυριολεκτικά κυκλική. Υπάρχει και μια άλλη σχέση με το χρόνο, εσωτερική, ενδόμυχη, η οποία τελικά έχει σχέση με την ελληνική μας ταυτότητα. Είναι η διαχρονικότητα σαν ένα στοιχείο...

Μ.Κ.: Νοηματικό.

Κ.Θ.: Περιεχομένου πια. Πολιτιστικά στοιχεία που προέρχονται από διαφορετικές χρονικές στιγμές όλης της πορείας του πολιτισμού και δεν περιορίζονται μόνο στην ελληνική διαδρομή. Στοιχεία τα οποία φέρνουμε αντιμετώπιμα με το σύγχρονο κόσμο. Πώς δηλαδή αυτοί οι χρόνοι μπορούν να φωτίσουν με διαφορετικό τρόπο το σύγχρονο κόσμο.

Μ.Κ.: Και πώς ο σύγχρονος κόσμος μπορεί να φωτίσει τους αρχαίονους.

Κ.Θ.: Και πώς να ξαναδιαβάσουμε μέσα από τις σύγχρονές μας προβληματικές όλες αυτές τις κληρονομίες.

Το σώμα μας είναι μανιφέστο

ΧΩΡΟΣ

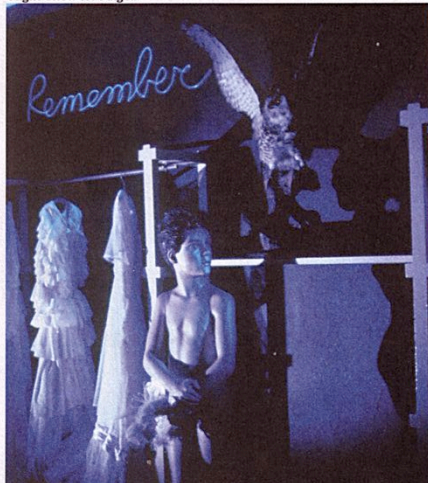
Κ.Θ.: Θα ήθελα να μιλήσω για την έλλειψη χώρου στα κινηματογραφικά μας έργα. Μια σειρά από μεγάλους μήκους ταινίες μας είναι γυρισμένες σε μαύρο φόντο, με μια άρνηση να δώσουμε την παραμικρή πληροφορία πάνω στο πλαίσιο χώρου. Σαν δηλαδή η δράση να εγγράφεται έξω από το χώρο ή μέσα σ' ένα χώρο εσωτερικό.

Μ.Κ.: Γι' αυτό και όταν βάζουμε χώρο μέσα στα φιλμ, η επιλογή του "χώρου" είναι πάντα σημαντική. Σε διάφορα έργα μας κινηματογραφικά, όπως στο "L'Enfant qui a pissee des paillettes" ή στις "Μητέρες", επιλέγουμε σαν εξωτερικό τόπο τοπία νερού, λίμνες, βράχια, θάλασσες, γκρεμισμένα σπίτια, ερείπια. Όλ'

L' Ange, Corps des Etoiles.

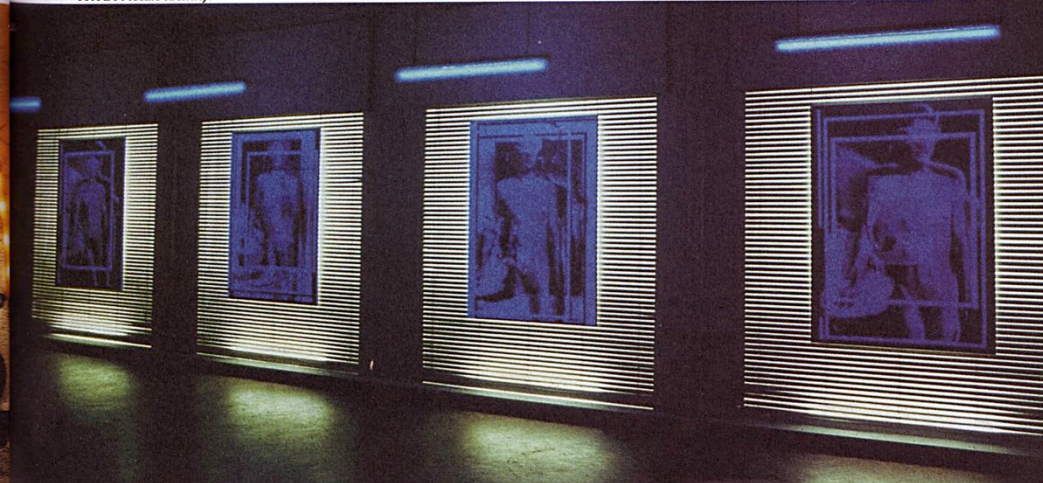
Night Show for Angel.

Puerta del Angel.

XYXX Mosaic Identity.

Archangel Matrix

Η Κατερίνα Θωμάδου στο L' Enfant qui a pissé des paillettes.

Archangel Matrix

αυτά λειτουργούν ως ένα ρεαλιστικό πλαίσιο, αλλά συγχρόνως λειτουργούν και ως σήματα. Τις εγκαταστάσεις μας τις βλέπουμε σε σχέση με το χώρο, άμεσα και απόλυτα. Η εγκατάσταση οδηγείται από το χώρο, ακόμα κι όταν γίνεται σ' ένα μουσείο, σε μια γκαλερί. Αλλάζουμε τελείως το χώρο, επεμβαίνουμε, χρησιμοποιούμε στοιχεία του υπάρχοντα χώρου. Γίνεται συνέχεια ένας διάλογος με το χώρο.

Η εικόνα λειτουργεί σαν λόγος

ΧΡΩΜΑ

Μ.Κ.: Τα χρώματα του ουράνιου τόξου, τα χρώματα των ιριδισμών μέσα από ένα πρίσμα, τα χρώμα που έχουν τα μάτια σου.
Κ.Θ.: Τα αληθινά χρώματα και η τελετουργική χρήση των χρωμάτων. Το μπλε σ' όλες τις αποχρώσεις του. Απ' τα μπλε φερό των πεταλούδων του Αμαζόνιου μέχρι το μπλε φως που βγάζουν τα λεγόμενα black lights πάνω στο όσπιο. Ο αστρικός χώρος που δημιουργούμε στα έργα μας. Η ανοικτή ουρά ενός παγανιού στο "Night show for Angel" στο Λονδίνο, στη μεγάλη εγκατάσταση της πίσινας. Το μπλε είναι νομίζω ένα νήμα της Αριόδης μέσα στο έργο μας. Και το κόκκινο, η σύγκρουση που δημιουργούμε ανάμεσα στο εσωτερικό και το εξωτερικό του σώματος σ' ένα έργο όπως "Το Σώμα".

ΦΩΣ

Μ.Κ.: Φως, γιατί είναι στοιχείο λειτουργικό, το βασικό υλικό από το οποίο πραγματοποιείται η δουλειά μας στον κινηματογράφο, στη φωτογραφία ή στην εγκατάσταση.
Κ.Θ.: Δουλεύοντας μέσα στους κλειστούς χώρους, με τα μαύρα φόντα και τα πρόσωπα που είναι φωτισμένα από μια πολύ έντονη φωτιστική πηγή δημιουργήσαμε ένα σύμπαν νυκτερινό μέσα στα φιλμ. Εν συνεχεία, αρχίσαμε ν' αναπλάθουμε αυτούς τους κόσμους και μέσα στις εγκαταστάσεις μας, σαν χώρους τριδιάστατους πια, μέσα στους οποίους ονειρεύεται κατά κάποιον τρόπο ο θεατής. Ονειρεύεται ένα όνειρο νύχτας, ένα όνειρο του σουνειδητού.

ΗΧΟΣ

Μ.Κ.: Ήχος είναι και η σιωπή. Στα πρώτα μας έργα η σιωπή ήταν πολύ σημαντικό στοιχείο και το χρησιμοποιούσαμε σαν ηχητική διάσταση. Σημαντικό επίσης είναι ν' ακούγονται τα μηχανήματα μέσα στη σιωπή, ο προβολέας του φιλμ, το φύσημα που κάνει ο προβολέας των αλάτι, τα κουμπιά που ανοιγοκλείνουν. Όλ' αυτά είναι ήχος που επενδύει το έργο. Τον ήχο, τον δουλεύουμε μόνες μας, αλλά συνεργαζόμαστε και με μουσικούς ή συνθέτες. Μας ενδιαφέρει πάρα πολύ αυτή η μίξη δυο διαφορετικών κόσμων, του δικού μας που συναντάει τον κόσμο ενός συνθέτη. Χρησιμοποιούμε φυσικούς ήχους

αλλά και ηλεκτρονικούς. Δουλεύουμε πάρα πολύ με την ηλεκτρονική επεξεργασία του ήχου. Επίσης χρησιμοποιούμε τις φωνές μας, διαβάζουμε κείμενα που συνήθως γράφουμε οι ίδιες, Μουσική για μας είναι και η φωνή, η ομιλία, όχι μόνο το τραγούδι. Οι διαφορετικές γλώσσες που χρησιμοποιούμε όπως τα γαλλικά, τα αγγλικά, τα ελληνικά, τα λατινικά...

ΜΗΧΑΝΗ

Κ.Θ.: Υπάρχει μια αμεσότητα στις απλές μηχανές που λειτουργούν κάπως σαν προέκταση του ανθρώπου. Αυτό μάς άρεσε πολύ στη μηχανή λήψης την super 8. Αργότερα, όταν αρχίζουμε να χρησιμοποιούμε κομπιούτερ, η σχέση αυτή μετατίθεται. Το κομπιούτερ απαιτεί μια τεράστια ακινητοποίηση του σώματος, του βλέμματος. Το χέρι, από ένα χέρι ερωτικό πάνω στη μηχανή, όπως θα λέγαμε ότι είναι το χέρι στο κινηματογραφικό μας έργο, γίνεται ένα χέρι χειρουργικό το οποίο παρεμβαίνει πάνω στην εικόνα με φοβερή ακρίβεια, αφαιρεί στοιχεία, προσθέτει, παρεμβαίνει πάνω στο πιξέλ, στην πιο μικρή ενότητα της εικόνας. Η σχέση με τη μηχανή έχει αλλάξει. Από την αρχή δουλεύουμε πάνω σ' αυτήν τη μήτρα, που είναι η σχέση του σώματος με την τεχνολογία. Είναι μια διερώτηση που παίρνει διαφορετικές μορφές μέσα από όλη αυτήν την κλίμακα μηχανημάτων και διαφορετικών τεχνολογιών που έχουμε εντάξει στη δημιουργία του έργου μας.

ΨΥΧΗ

Κ.Θ.: Η ψυχή είναι μια λέξη απαγορευμένη στο γαλλικό εικαστικό χώρο, ο οποίος βέβαια έχει ένα πολύ δυνατό μαρκάρισμα από ματεριαλιστικές θεωρίες και κληρονομίες. Έτσι πρέπει να είναι κανείς πολύ προσεκτικός χρησιμοποιώντας αυτήν τη λέξη. Εμάς η δουλειά μας όλη αναπτύσσεται μέσα σ' έναν ψυχικό χώρο. Αφενός ο ψυχικός χώρος ο δικός μας που διερευνούμε και που συγχρόνως απευθύνεται με μεγάλη ένταση στον ψυχικό χώρο του θεατή.
Μ.Κ.: Η ψυχή στα λατινικά λέγεται anima, μέσα στη λέξη anima υπάρχει η έννοια της κίνησης, κάτι που κινητοποιεί, που αναζωογονεί, που δίνει ζωή.
Κ.Θ.: Εμείς νομίζω ότι δουλεύουμε διαρκώς πάνω στην έμψυχη εικόνα.

Στα μελλοντικά τους σχέδια περιλαμβάνεται μια καινούρια εγκατάσταση που χρηματοδοτήθηκε από το γαλλικό υπουργείο Πολιτισμού και έχει δρομολογηθεί για την άνοιξη του 2002. Επίσης, μια έκθεση στην Εθνική Πνακοθήκη της Λιουμπλιάνα, στη Σλοβενία, όπου θα περιέχει σημαντικό αριθμό έργων τους, με ταυτόχρονα προβολές ταινιών τους στην ταινιοθήκη της Λιουμπλιάνα. Ενώ το Νοέμβριο του 2001 και την άνοιξη του 2002 θα πραγματοποιηθούν προβολές ταινιών τους στην ταινιοθήκη του Παρισιού. ■■